

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA O'Z-O'ZINI TARBİYALASHNI
FAOLLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ASOSLARI****Badriddinova Nurxon Badriddin qizi, Ro'ziboyeva Ma'mura Abdunabiyeвна., Toshkent**texnologiya, menejment va kommunikatsiya instituti Pedagogika va psixologiya kafedrası
p.f.f.d(PhD) dotsentTalaba: Toshkent texnologiya, menejment va kommunikatsiya instituti Boshlang'ich ta'lim
yo'nalishi 4-kurs talabasi.<https://doi.org/10.5281/zenodo.20326499>

Annotatsiya: Ushbu tezida boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini shakllantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. O'quvchilarning mustaqil fikrlashi, o'z xulq-atvorini boshqara olishi va shaxsiy rivojlanishini ta'minlashda o'z-o'zini tarbiyalashning ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatish, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanilgan. Shuningdek, interfaol metodlar, rag'batlantirish va mustaqil topshiriqlarning o'quvchilar faolligini oshirishdagi o'rni ko'rsatib berilgan. Tadqiqot natijalari boshlang'ich ta'lim jarayonida o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim pedagogik omil ekanligini tasdiqlaydi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, o'z-o'zini tarbiyalash, pedagogik faoliyat, interfaol metodlar, mustaqil fikrlash, motivatsiya, tarbiya, shaxs rivoji.

Bugungi kunda ta'lim tizimida nafaqat bilim berish, balki barkamol shaxsni tarbiyalash ham muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf davri bolaning xarakteri, dunyoqarashi va axloqiy sifatlari shakllanadigan eng muhim bosqichdir. Shu sababli o'quvchilarda o'z-o'zini tarbiyalash ko'nikmalarini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda.

O'z-o'zini tarbiyalash — bu shaxsning o'z oldiga maqsad qo'yib, o'z xatti-harakatlarini nazorat qilishi, kamchiliklarini bartaraf etishga intilishi hamda ijobiy fazilatlarini shakllantirishga qaratilgan faoliyatidir. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ushbu jarayonni shakllantirishkelajakdagi ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalashni rivojlantirishda pedagogik ta'sir muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi bolalarning yosh va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishi zarur. Ayniqsa, rag'batlantirish, maqtov, namuna ko'rsatish kabi metodlar bolalarda o'ziga ishonchni oshiradi. O'z-o'zini tarbiyalashning shakllanishida motivatsiya muhim omil hisoblanadi. Agar o'quvchi o'z oldiga kichik maqsadlar qo'ya olsa va ularga erishishga harakat qilsa, unda mustaqillik va mas'uliyat hissi rivojlanadi. Shu bois o'qituvchilar o'quvchilarga mustaqil topshiriqlar berishi, ularning fikrini tinglashi hamda tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashi kerak.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalar ruhiy jihatdan ta'sirchan, qiziquvchan hamda tez o'rganishga moyil bo'ladilar. Shu sababli bu davrda ularda ijobiy odatlar va axloqiy sifatlarni shakllantirish osonroq kechadi. O'z-o'zini tarbiyalash jarayonida bolaning ichki ehtiyoji va qiziqishlarini inobatga olish muhim hisoblanadi. Agar o'quvchi biror ishni majburlash orqali emas, balki qiziqish asosida bajarsa, natija samaraliroq bo'ladi. Pedagogik nuqtai nazardan qaraganda, o'z-o'zini tarbiyalash bolaning o'zini anglash jarayoni bilan chambarchas bog'liqdir. Bola asta-sekin o'z xatti-harakatlarini baholashni, noto'g'ri ishlarini tushunishni va ularni to'g'rilashga harakat qilishni o'rganadi. Bu esa unda iroda va mas'uliyat sifatlarining shakllanishiga xizmat qiladi.

O'zbek xalq pedagogikasida ham o'z-o'zini tarbiyalashga oid qarashlar muhim o'rin egallaydi. Kattalarga hurmat, mehnatsevarlik, halollik va odoblilik kabi fazilatlar bolaga yoshligidan singdirib boriladi. Milliy qadriyatlar asosida olib borilgan tarbiya bolaning ma'naviy kamolotiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Buyuk mutafakkirlar, jumladan Abdulla Avloniy tarbiyani inson hayotidagi eng muhim omil sifatida baholagan. Ularning pedagogik qarashlari bugungi ta'lim tizimida ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalashni rivojlantirish uchun quyidagi tavsiyalar muhim hisoblanadi:

- o'quvchilarda kun tartibiga amal qilish odatini shakllantirish;
- kichik mas'uliyatli vazifalarni topshirish;
- mustaqil mutolaa qilishga qiziqtirish;
- o'z xatti-harakatini baholashga o'rgatish;
- rag'batlantirishning ijobiy usullaridan foydalanish;
- oila va maktab hamkorligini mustahkamlash.

Tadqiqotning asosiy maqsadi boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalash faoliyatini rivojlantirishning samarali pedagogik usullarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot davomida pedagogik kuzatish, suhbat, tahlil va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda interfaol metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, rag'batlantirish, mustaqil topshiriqlar berish, jamoaviy ishlash va ijodiy yondashuv asosida tashkil etilgan darslar o'quvchilarning o'z ustida ishlashiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'qituvchining shaxsiy namunasi va pedagogik mahorati ham bu jarayonda muhim omillardan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, o'z-o'zini tarbiyalashga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat o'quvchilarning darslarga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularning faolligi va mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchilarda o'ziga bo'lgan ishonch va mas'uliyat hissi kuchayadi.

Interfaol metodlardan foydalanish ham o'z-o'zini tarbiyalashni faollashtirishda samarali vosita sanaladi. Guruhli ishlash, bahs-munozaralar, rolli o'yinlar va muammoli vaziyatlar orqali o'quvchilar erkin fikrlashni o'rganadi. Bu esa ularning o'z xatti-harakatlarini tahlil qilishiga yordam beradi. Bundan tashqari, oilaviy muhit ham bolaning o'zini tarbiyalashiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ota-onalarning farzandga bo'lgan munosabati, oiladagi tartib-intizom va ma'naviy muhit bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim omil hisoblanadi. Maktab va oilaning hamkorligi orqali o'quvchilarda ijobiy fazilatlarini rivojlantirish mumkin. O'quvchilarda o'z-o'zini baholash ko'nikmasini shakllantirish ham muhim pedagogik vazifalardan biridir. Bola o'zining yutuq va kamchiliklarini anglay boshlaganda, o'z ustida ishlashga intiladi. Shu sababli pedagoglar o'quvchilarning har bir muvaffaqiyatini e'tirof etib borishi lozim.

XULOSA

qilib aytganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalashni faollashtirish zamonaviy ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang'ich ta'lim bosqichida bolaning xarakteri, dunyoqarashi, odo-axloqi va hayotga bo'lgan munosabati shakllanadi. Ushbu davrda bolada mustaqillik, mas'uliyat, intizom va o'z ustida ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish uning keyingi hayot faoliyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'z-o'zini tarbiyalash jarayoni o'quvchining faqat bilim olishiga emas, balki ma'naviy va axloqiy jihatdan kamol topishiga ham xizmat qiladi. Bola o'zining xatti-harakatlarini tahlil qilish, yutuq va

kamchiliklarini anglash hamda ularni bartaraf etishga intilish orqali shaxs sifatida rivojlanadi. Bu esa kelajakda ijtimoiy faol, mustaqil fikrlaydigan va jamiyatda o'z o'rniga ega bo'lgan insonni tarbiyalashda muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Mazkur jarayonning samaradorligi ko'p jihatdan o'qituvchi faoliyatiga bog'liqdir. Pedagog o'quvchilar bilan ishlashda ularning yosh va individual xususiyatlarini hisobga olishi, ta'lim jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalar hamda interfaol metodlardan samarali foydalanishi zarur. Ayniqsa, rag'batlantirish, ijobiy baholash va shaxsiy namuna orqali bolalarda o'ziga bo'lgan ishonchni shakllantirish mumkin.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari rivojlangan davrda yosh avlodni ma'naviy barkamol qilib tarbiyalash dolzarb vazifaga aylanmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, boshlang'ich sinf o'quvchilarida o'z-o'zini tarbiyalashni rivojlantirish orqali ularni turli salbiy ta'sirlardan himoya qilish, ijobiy hayotiy maqsadlarni shakllantirish va komil inson sifatida voyaga yetkazish mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O'qituvchi, 2018.
2. Karimova V. Pedagogika asoslari. – Toshkent, 2020.
3. Tolipov O. Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2019.
4. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida” gi Qonuni.
5. Boshlang'ich ta'lim bo'yicha davlat ta'lim standarti materiallari.